

Київський університет імені Бориса Грінченка

Історико-філософський факультет

Кафедра філософії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О.Б.Жильцов
О.Б.Жильцов

«*21*» *01* 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

САКРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО

для студентів

спеціальності	033 «Філософія»
освітнього рівня	другого (магістерського)
освітньої програми	033.00.01 «Філософія»
спеціалізації	«Релігієзнавство»

Київ – 2021

Розробник:

Ломачинська Ірина Миколаївна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії Історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка.

Викладач:

Ломачинська Ірина Миколаївна, доктор філософських наук, професор кафедри філософії Історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії Історико-філософського факультету

Протокол від 15 січня 2019 року № 6

Завідувач кафедри д.філос.н., проф. Додонов Р.О.

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої програми _____ .20__ р.

Гарант освітньої (професійної/наукової програми) Александрова О.С.

Робочу програму перевірено

16.01.2019 р.

Заступник декана

Пролонговано:

на 2019/2020 н.р. (Додонов Р.О.), «21» січня 2020 р., протокол № 6

на 2020/2021 н.р. (Додонов Р.О.), «15» чэрвеня 2020 р., протокол № 5

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № _____

на 20__ / 20__ н.р. _____ (_____), «__» _____ 20__ р., протокол № _____

© Ломачинська І.М., 2019 р.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2019 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	Вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	4/120	
Курс	5	
Семестр	10	
Кількість змістових модулів з розподілом:	3	
Обсяг кредитів	4	
Обсяг годин, в тому числі:	120	
Аудиторні	36	
Модульний контроль	8	
Самостійна робота	80	
Форма семестрового контролю	ПМК, Залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – формування системи понять, знань, умінь і навичок в галузі теорії та практики сакрального мистецтва

Завдання:

- розкрити зміст категорії сакрального у релігійній естетиці;
- проаналізувати сутність сакрального мистецтва та його змістовні ознаки;
- визначити роль сакрального мистецтва у формуванні суспільної свідомості;
- проаналізувати соціальні аспекти художньо-релігійної цілісності;
- дослідити символізм сакрального мистецтва різних релігійних систем світу;
- охарактеризувати витоки християнського сакрального мистецтва;
- розкрити ідейний зміст вчення про образ у християнській релігійній доктрині;
- дослідити жанрове розмаїття сакрального мистецтва у християнській традиції;
- проаналізувати особливості становлення сакрального мистецтва у вітчизняній культурі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- ідейні витоки формування сакрального мистецтва;

- аксіологічний, феноменологічний та психологічний зміст феномену сакрального;
- форми втілення релігійної інформації у естетичній практиці сакрального мистецтва;
- функції сакрального мистецтва;
- архетипічну основу символного значення знаку і образу у християнстві;
- особливості формування релігійного канону в іконописі;
- причини трансформації християнського сакрального художнього мистецтва в епоху Відродження та Нового часу;
- сакральний зміст іконопису в українській релігійній та мистецькій практиці;
- жанрові особливості вітчизняного сакрального мистецтва

вміти:

- визначати сутнісні ознаки сакрального мистецтва;
- аналізувати спільне та відмінне у художньо-образному мисленні релігії та мистецтва;
- розуміти особливості відображення релігійних ідей у естетичній практиці сакрального мистецтва;
- орієнтуватися у жанрах сакрального мистецтва;
- визначати причинну зумовленість формування релігійно-художніх символів різних релігійних систем світу;
- аналізувати національні особливості становлення та розвитку сакрального мистецтва;
- застосовувати отримані теоретичні знання в практичному орієнтуванні у жанровому розмаїтті релігійних систем світу.

Дисципліна спрямована на формування таких фахових (професійних) програмних компетентностей освітньої програми підготовки:

Світоглядна. Наявність ціннісно-орієнтаційної позиції. Загальнокультурна ерудиція, широке коло інтересів. Розуміння значущості для власного розвитку історичного досвіду людства. Розуміння сутності і соціальної значущості майбутньої професії. Збереження національних духовних традицій.

Науково-дослідницька. Здатність виконувати навчально-дослідні завдання на основі аналітико-синтетичної мисленнєвої діяльності.

Фахова - методологічна. Уміння аналізувати і оцінювати філософські проблеми.

Дослідницько-практична. Здатність поєднувати знання різних методів наукового та філософського дослідження і вміння їх застосовувати при вирішенні завдань наукової проблеми.

Аналітична. Здатність до аналізу, оцінки і прогнозування соціальних, політичних, економічних та культурних процесів із застосуванням фахових знань.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	денна форма				
	Усього	у тому числі			
л.		с.	м.к.	с.р.	
Змістовий модуль 1.					
Теоретичні засади становлення та розвитку сакрального мистецтва					
Тема 1. Сакральне мистецтво як об'єкт наукового аналізу	7	2			5
Тема 2. Витоки формування сакрального мистецтва	7		2		5
Тема 3. Функції та жанри сакрального мистецтва	7	2			5
Тема 4. Соціальні аспекти художньо-релігійної цілісності	7		2		5
<i>Модульний контроль</i>				2	
Разом за змістовим модулем 1	30	4	4	2	20
Змістовий модуль 2.					
Сакральне мистецтво релігійних систем світу					
Тема 5. Система мистецтв в структурі світових релігій	7	2			5
Тема 6. Символізм сакрального мистецтва	7		2		5
Тема 7. Буддизм і мистецтво	7	2			5
Тема 8. Іслам і мистецтво	7		2		5
<i>Модульний контроль</i>				2	
Разом за змістовим модулем 2	30	4	4	2	20
Змістовий модуль 3.					
Християнське сакральне мистецтво					
Тема 9. Витоки християнського сакрального мистецтва	7	2			5
Тема 10. Вчення про образ в християнській традиції	7		2		5
Тема 11. Трансформація християнського сакрального художнього мистецтва в епоху Відродження та Нового часу	7	2			5
Тема 12. Жанрове розмаїття сакрального мистецтва у християнській традиції	7		2		5
<i>Модульний контроль</i>				2	

Разом за змістовим модулем 3		30	4	4	2	20
Змістовий модуль 4.						
Сакральне мистецтво у вітчизняній культурній традиції						
Тема 13. Іконопис в українській релігійній та мистецькій практиці		7	2			5
Тема 14. Національні особливості декоративного сакрального мистецтва		7		2		5
Тема 15. Естетика храмової архітектури		7	2			5
Тема 16. Культова книговидавнича діяльність у естетичних та релігійних вимірах		7		2		5
Модульний контроль					2	
Разом за змістовим модулем 4		30	4	4	2	20
Усього годин		120	16	16	8	80

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади становлення та розвитку сакрального мистецтва

Тема 1. Сакральне мистецтво як об'єкт наукового аналізу

Сутність категорії сакрального у релігійній естетиці. Сакральне як релігійно-естетичний феномен, що поєднує ідею божественного та чуттєвість людського. Аксіологічний, феноменологічний та психологічний зміст феномену сакрального.

Сутність сакрального мистецтва та його змістовні ознаки. Онтологічний аспект співвідношення мистецтва і релігії : мистецтво як прояв творчої свободи та релігія як вияв безсилля перед природою. Гносеологічний аспект співвідношення мистецтва і релігії : естетичні емоції та світогляд художника як основа художньої творчості і релігійний канон як домінування релігійних уявлень.

Ключові терміни: «сакральне», «культ», «сакральне мистецтво», «культове мистецтво», «релігійне мистецтво», «релігійний канон», «релігійні символи», «сакральний образ»

Рекомендована література

Основна: 2, 3, 4, 13, 14

Додаткова: 18, 22, 27, 29, 38, 41, 69

Тема 2. Витоки формування сакрального мистецтва

Спільність релігії та мистецтва у духовно-практичному освоєнні дійсності через чуттєво-наочні образи. Формування релігії та мистецтва як елементів міфологічно-обрядового синкретизму. Міф як форма художньо-образного освоєння світу. Художня та релігійна свідомість в міфологічному контексті. Художньо-образне

мислення релігії та мистецтва. Художня фантазія та фантазія релігійна: спільне і відмінне. Поєднання мистецтва та магії, профанного та сакрального у первісній міфологічній свідомості Роль первісного мистецтва у формуванні свідомості людини.

Ключові терміни: «релігія», «мистецтво», «міф», «сакральне», «профанне»

Рекомендована література

Основна: 2, 3, 4, 13, 14

Додаткова: 18, 22, 27, 29, 38, 41, 69

Тема 3. Функції та жанри сакрального мистецтва

Пропагандистський характер сакрального мистецтва. Функції сакрального мистецтва. Сакральне мистецтво як засіб пізнання релігійного ідеалу в системі культових практик.

Жанрова диференціація сакрального мистецтва

Ключові терміни: «живопис», «архітектура», «скульптура», «музика», «хоровий спів», «танець»

Рекомендована література

Основна: 2, 3, 5, 7, 10, 13, 14

Додаткова: 16, 18, 22, 27, 38, 40, 48, 62, 69

Тема 4. Соціальні аспекти художньо-релігійної цілісності

Реалізація гармонії суб'єкта та об'єкта у релігійному мистецтві, спрямованому на вдосконалення соціальної та духовної атмосфери суспільства. Об'єктивація соціально-суспільних сторін особистості та тілесності людського буття у античному релігійному мистецтві.

Релігійно-містифікована форма мистецтва європейського Середньовіччя. Синтез тілесного і духовного як прагнення до божественного образу досконалої людини у мистецтві епохи Відродження.

Поєднання соціально-актуального та народно-міфологічного рівнів у сакральному мистецтві. Гносеологічне значення релігійного канону в мистецтві. Особливості художнього та релігійного канону у сакральному мистецтві. Форми втілення релігійної інформації у естетичній практиці сакрального мистецтва.

Ключові терміни: «релігійна інформація», «релігійний канон», «художній канон»

Рекомендована література

Основна: 2, 3, 5, 7, 10, 13, 14

Додаткова: 16, 18, 22, 27, 38, 40, 48, 62, 69

Змістовий модуль 2. Сакральне мистецтво релігійних систем світу

Тема 5. Система мистецтв в структурі світових релігій

Система мистецтв у структурі світових релігій: особливості емоційної взаємодії. Соціально-естетична цілісність світових релігій та мистецтва.

Ключові терміни: «ісламське (мусульманське) мистецтво», «каліграфія», «арабеска», «мечеть», «мінарет»

Рекомендована література

Основна: 4

Додаткова: 22, 32, 33, 34, 35, 36, 42, 59

Тема 6. Символізм сакрального мистецтва

Сутність символу як релігійно-художньої структури. Міфологічні витoki релігійних символів сакрального мистецтва. Естетика релігійного символізму у мистецькій традиції буддизму. Релігійно-художні символи мусульманської архітектури.

Трансформація символів античної культури у християнській традиції.

Ключові терміни: «мистецтво буддизму», «мусульманське мистецтво»

Рекомендована література

Основна: 1, 2, 5, 7, 10, 11, 13, 14

Додаткова: 18, 26, 27, 38, 39, 41, 48, 49, 64

Тема 7. Буддизм і мистецтво

Втілення ідеї ненасилля у мистецькій практиці буддизму. Реалізація художньо-релігійної цілісності народно-міфологічної культури та філософських ідейних систем в мистецькій практиці буддизму. Естетична екзистенція буддизму: взаємозв'язок краси духовної та краси тілесної.

Естетичний парадокс буддизму: поєднання декоративного мистецтва, слова, музики танцю як відображення синкретизму міфологічної свідомості.

Філософсько-релігійні ідеї дзен-буддизму у естетичній практиці садового мистецтва.

Ключові терміни: «буддизм», «дзен-буддизм», «Будда», «ступа»

Рекомендована література

Основна: 2, 4

Додаткова: 22, 23, 33, 34, 53

Тема 8. Іслам і мистецтво

Взаємозв'язок соціально-релігійної обрядовості та мистецької практики ісламу.

Вплив іудейської традиції на естетичні символи ісламу. Заперечення антропоморфної культурно-релігійної практики античності та християнської художньої образності в ідейних уявленнях ісламу.

Поетично-сакральне мистецтво Корану. Декоративна статичність та образна полісемантичність мусульманського художнього мистецтва.

Ключові терміни: «естетика ісламу», «мусульманська архітектура», «мистецтво каліграфії»

Рекомендована література

Основна: 4, 8

Додаткова: 32, 34, 36, 59

Змістовий модуль 3. Християнське сакральне мистецтво

Тема 9. Витоки християнського сакрального мистецтва

Вшанування образу у християнстві як протистояння між політеїзмом язичництва та заборною зображення божественного у іудаїзмі. Прийняття культу образу як спроба універсального визнання християнства в греко-римській культурі. Язичницький і християнський культу образу. Елементи античних надгробних зображень у мистецьких засобах християнських ікон святих.

Знак хреста як символ божественної влади у образі римського імператора. Символьне значення знаку і образу у ранньому християнстві. Сутність образу як суспільного архетипу у ранньохристиянській свідомості.

Виникнення образу Богоматері та його язичницькі корені.

Ключові терміни: «ікона», «образ», «культ образу», «погребальний портрет», «іконоборство»

Рекомендована література

Основна: 1, 2, 3, 11, 12

Додаткова: 17, 20, 26, 28, 30, 39, 65, 66, 67, 68

Тема 10. Вчення про образ в християнській традиції

Образ Христа у церковній та державній іконографії. Політичне підґрунтя вшанування образу як єдності Церкви та держави. Ікони як засіб суспільного захисту та «колективного патріотизму» у Візантійській імперії.

Ідейне обґрунтування сакрального змісту ікони у Афанасія Олександрійського, Василя Великого, Григорія Богослова, Григорія Нісського, Єпифанія Кіпрського, Іоанна Златоуста, Іоанна Дамаскіна, Теодора Студита тощо.

Ідеологічна основа боротьби з іконами в християнській церковній традиції (Лев III Ісавр та Костянтин V Копроним). Собор 754 року про заборону вшанування ікон та фізичне переслідування їх прихильників.

Сьомий Вселенський Собор (787 р.) про теократичний характер ікони як втілення першообразу. Помісний собор 842 року про визнання іконоборства ерессю.

Визнання релігійного канону в іконописі. «Корпус Ареопагітикум» Псевдо-Діонісія Ареопагіта як теорія про образ Божої краси у естетичній практиці іконопису. Єрмінії про правила творення ікон у живописному іконописі та храмовому оздобленні.

Естетика «нерукотворного» образу. Роль ікони у літургічній практиці та особистому благочесті. Містичні витоки діалогу з образом.

Ключові терміни: «ікона», «іконопис», «іконоборство»

Рекомендована література

Основна: 1, 2, 3, 11, 12

Додаткова: 17, 20, 26, 28, 30, 39, 65, 66, 67, 68

Тема 11. Трансформація християнського сакрального художнього мистецтва в епоху Відродження та Нового часу

Культовий образ «Прекрасної» Діви Марії в епоху Відродження.

Критика образу в епоху Реформації. Розуміння сутності образу у М.Лютера.

Ідейний конфлікт образу ікони та ідеального мистецького образу. Теологічний та художній зміст образів у творчості Рафаеля Санті. Вплив філософії образу Рафаеля на західноєвропейську художню традицію.

Ключові терміни: «Мадонна», «Богоматір», «маріологія», «ікона», «мандорла»

Рекомендована література

Основна: 1, 11

Додаткова: 17, 20, 28, 29, 44, 48, 66, 67, 68,70

Тема 12. Жанрове розмаїття сакрального мистецтва у християнській традиції

Символічний зміст християнської архітектури. Ідея християнського храму як «тіла Христового»(Ів. 2.19-21). Особливості храмового будівництва у католицькій та православній традиціях.

Елементи сакрального у декоративно-прикладному мистецтві.

Католицька сакральна скульптура.

Сакральне музичне мистецтво у християнській культовій практиці.

Гомілетика як мистецтво храмової проповіді.

Ключові терміни: «»

Рекомендована література

Основна: 2, 6, 11

Додаткова: 15, 19, 34, 35, 42, 44, 49, 58

Змістовий модуль 4. Сакральне мистецтво у вітчизняній культурній традиції

Тема 13. Іконопис в українській релігійній та мистецькій практиці

Джерела українського іконопису та його духовна основа. Візантійські витоки українського іконопису та його національна інтерпретація. Символіка світла та хроматична лексика у практиці українського іконопису (за Псевдо-Діонісієм Ареопажітом).

Особливості становлення київської школи іконопису (XI ст.). «Велика Панагія» Алімпія як приклад вітчизняного храмового іконопису.

Символьне значення ікони як містичного оберегу у постмонгольський період. Домінування образу Богородиці як заступниці. Богородичні чудотворні ікони у національній культовій практиці (Почаївська, Києво-Печерська Успенська, Корсунська, Вишгородська, Охтирська, Іллінська, Чернігівська, Холмська тощо).

Образ святого чудотворця Миколи у духовній практиці українського іконопису. Домінування іконографії святих слов'янського пантеону як свідчення внеску

українського народу в розвиток християнства. Сакральний зміст українського іконостасу. Різблені та іконописні мистецькі традиції українського іконостасу.

Запозичення кращих зразків української іконописної школи у практиці російського сакрального мистецтва.

Ключові терміни: «ікона», «іконопис», «канон», «єрмінії»

Рекомендована література

Основна: 6, 11, 12

Додаткова: 21, 24, 35, 37, 44, 49, 50, 51, 52, 54, 56, 57, 58, 62

Тема 14. Національні особливості декоративного сакрального мистецтва

Мистецько-стильова специфіка виконання мозаїки та фресок у києворуській духовній традиції. Культ Богородиці у фресковій мистецькій практиці (Оранта, Одигітрія, Покрова).

Вплив ренесансу та українського бароко на стильові особливості храмового розпису. Синтез східних та західних естетичних традицій у храмовому розписі православних та уніатських культових споруд XVII – XVIII ст.

Практика храмового оздоблення як засіб ведення релігійно-інформаційних війн у вітчизняній історії та реаліях сучасності.

Ключові терміни: «фреска», «мозаїка», «храмовий розпис»

Рекомендована література

Основна: 6, 11, 12

Додаткова: 21, 24, 35, 37, 44, 49, 50, 51, 52, 54, 56, 57, 58, 62

Тема 15. Естетика храмової архітектури

Стильові особливості вітчизняної католицької та православної храмової архітектури. Традиції монастирського культового будівництва та його сакральний зміст.

Знакова природа некрополя як втілення індивідуальної та соціальної пам'яті. Ідейні витоки традиції християнських некрополів. Світська та монастирська культова практика некрополів.

Історія становлення архітектурних культових комплексів у вітчизняній православної традиції. Сакральний зміст естетики монастирських комплексів в реаліях вітчизняної духовної культури.

Ключові терміни: «архітектура», «храм», «фреска», «мозаїка»

Рекомендована література

Основна: 2, 6

Додаткова: 24, 40, 44, 55, 56, 57, 58, 62

Тема 16. Культова книговидавнича діяльність у естетичних та релігійних вимірах

Богослужбова книга як культовий витвір. Ідейні відмінності ікони як частини культу та мініатюри богослужбених книг як ілюстративного матеріалу.

Друкарня Києво-Печерського монастиря як головний видавничий центр богослужбової літератури. Роль Єлисея Плетенецького та Петра Могили у формуванні традицій вітчизняного культового книгодрукування.

Практика книжкової сакральної мініатюри. Стильовий синтез гравюр до богослужбових книг, виданих у друкарні Києво-Печерської лаври початку XVII ст.

Ключові терміни: «богослужбова книга», «сакральна мініатюра»

Рекомендована література

Основна: 6

Додаткова: 19, 43, 44, 45, 47, 48, 60, 62

6. Контроль навчальних досягнень

6.1 Система оцінювання навчальних досягнень студентів

№ з/п	Вид діяльності студента	Макс. кількість балів за одиницю	Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3		Змістовий модуль 4	
			Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид	Кільк. одиниць до розрахунку	Макс. кількість балів за вид
1	Відвідування лекцій	1	2	2	2	2	2	2	2	2
2	Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2	2	2	2	2
3	Виконання завдань для самостійної роботи	5	4	20	4	20	4	20	4	20
4	Робота на практичних (семінарських) заняттях	10	2	20	2	20	2	20	2	20
5	Індивідуальне завдання	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
7	Макс. кількість балів за видами поточного контролю (МБ)			69		69		69		69
Загальна кількість балів за дисципліну - 276										

Методика розрахунків модульної і семестрової оцінок студента

№ з/п	Оцінка студента	Макс. оцінка	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3	Змістовий модуль 4
1	Максимальна підсумкова семестрова модульна оцінка (МС)	100	-	-	-	-
2	Максимальні підсумкові оцінки за змістовими модулями (ММ)	100	25	25	25	25
3	Фактична кількість балів, отриманих студентом за видами поточного		55	60	47	60

	контролю (приклад) (ФБ)					
4	Підсумкові фактичні оцінки студента за змістовими модулями $M = \text{ФБ} / \text{МВ} * \text{ММ}$		19,9	21,7	17,0	21,7
5	Підсумкова семестрова модульна оцінка студента $C = M1+M2+M3+M4$	80,3				
6	Підсумкова семестрова рейтингова оцінка студента	80,3/С				

6.2 Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Самостійна робота – один з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом. Упровадження в практику навчальної програми різноманітних форм самостійної роботи активно сприяє модернізації навчального процесу шляхом подолання протиріч між трансляцією знань і їх засвоєнням у взаємозв'язку теорії та практики.

Мета самостійної роботи студентів:

- розвиток творчих здібностей та активізація розумової діяльності студентів;
- формування умінь і навичок самостійної розумової праці;
- розвиток морально-вольових зусиль;
- формування в студентів потреби безперервного самостійного поповнення знань як необхідної умови професійного становлення.

Завдання самостійної роботи студентів:

- навчання студентів самостійно працювати з різними джерелами інформації;
- творче сприйняття і осмислення навчального матеріалу;
- формування навичок щоденної навчальної самостійної роботи.

Зміст самостійної роботи полягає в таких положеннях:

- самостійне вивчення теоретичних, історичних і науково-практичних тем;
- самостійна робота з джерелами та літературою з метою кращого засвоєння програмного матеріалу;
- підготовка наукових повідомлень, інформаційних довідок;
- підготовка вибіркового дослідного завдання на базі критичного огляду наукових публікацій, розроблення пропозицій щодо вирішення актуальних проблем або прогнозів за обраною тематикою;
- презентація та захист результатів виконання вибіркового дослідницького завдання.

Самостійна робота студентів повинна забезпечити:

- системність знань та засобів навчання;
- володіння розумовими процесами;
- мобільність і критичність мислення;
- володіння засобами обробки інформації;
- здібність до творчої праці.

Одним із видів самостійної роботи є опрацювання лекційного матеріалу, визначення головного в змісті лекції, засвоєння її основних моментів. Для систематизації отриманих знань з дисципліни до кожної наступної теми слід ретельно

готуватись: систематично опрацьовувати матеріал попередньої лекції, рекомендовану літературу, повторювати пройдений матеріал.

Завдання до самостійної роботи

Змістовий модуль 1. Теоретичні засади становлення та розвитку сакрального мистецтва

- Сутність сакрального у естетичному та релігійному вимірах
- Теорії походження сакрального мистецтва
- Сакральне мистецтво як знаково-семіотична система культури
- Пропагандистський характер сакрального мистецтва

Рекомендована література: 2, 3, 5, 7, 10, 13, 14, 29, 61

Змістовий модуль 2. Сакральне мистецтво релігійних систем світу

- Сакральне мистецтво народів Дворіччя
- Естетика культової практики Давнього Єгипту
- Естетичні домінанти сакрального мистецтва античності
- Культове та сакральне у мистецтві Давнього Риму

Рекомендована література: 3, 8, 16, 22, 30, 39, 41

Змістовий модуль 3. Християнське сакральне мистецтво

- Романський стиль у культовому мистецтві епохи Середньовіччя
- Тріумф готики у храмовій архітектурі, скульптурі та мистецтві вітражів
- Світоглядний переворот сакрального художнього мистецтва епохи Відродження
- Особливості християнського сакрального мистецтва сучасності

Рекомендована література: 1, 9, 11, 20, 44, 48, 49, 70

Змістовий модуль 4. Сакральне мистецтво у вітчизняній культурній традиції

- Естетика українського іконопису в контексті становлення вітчизняної релігійної поліконфесійності
- Монастирські храмові комплекси: історія та сучасність
- Сакральне мистецтво ісламу у вітчизняних реаліях
- Сакральне мистецтво нетрадиційних релігійних культів у вітчизняній духовній практиці

Рекомендована література: 6, 12, 21, 24, 26, 27, 28, 37, 45, 46, 52, 62, 63, 68

Форма подання виконаної роботи:

Для зарахування самостійної роботи необхідно підготувати відповіді на поставлені запитання і надіслати їх у вигляді презентації у Microsoft Power Point у встановлені терміни.

Презентація до кожного модулю містить не менше 40 слайдів (по 8-9 слайдів на питання, 5 слайдів – загальна характеристика роботи та висновки). Структура роботи: назва роботи, автор; зміст (план); викладення відповідей на поставлені завдання, оформлені у розділи; висновки; список використаних джерел.

Презентаційні матеріали до самостійних робіт у Microsoft PowerPoint	Бали:
- використовуються ключові слова і фрази, а не речення	3
- основний зміст подається логічно та структуровано	10
- організаційні діаграми, графічні зображення та відео фрагменти використовуються відповідно до поставленої мети	4
- ефекти анімації застосовуються для акцентування уваги на визначених моментах, поетапного виведення вмісту слайду на екран, для демонстрації руху або послідовності дій	2
- для подання текстового матеріалу використовується шрифт з мінімальним розміром – 20 пт	1
Разом	20

**За виконання завдань самостійної роботи з курсу
«Сакральне мистецтво» студент може отримати 80 балів**

6.3 Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в електронному вигляді або з використанням роздрукованих тестових завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля.

6.4 Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- *Методи усного контролю:* індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, залік.
- *Методи письмового контролю:* модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, реферат.
- *Комп'ютерного контролю:* тестові програми.
- *Методи самоконтролю:* уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- систематичність відвідування занять;
- своєчасність виконання навчальних і індивідуальних завдань;
- повний обсяг їх виконання;
- якість виконання навчальних і індивідуальних завдань;
- самостійність виконання;

- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності;
- виконання тестових завдань.

6.5 Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю:

Питання до заліку:

1. Сакральне як релігійно-естетичний феномен.
2. Сутність сакрального мистецтва та його змістовні ознаки.
3. Формування релігії та мистецтва як елементів міфологічно-обрядового синкретизму.
4. Теорії походження сакрального мистецтва.
5. Роль первісного мистецтва у формуванні свідомості людини.
6. Реалізація гармонії суб'єкта та об'єкта у релігійному мистецтві.
7. Поєднання соціально-актуального та народно-міфологічного рівнів у сакральному мистецтві
8. Сакральне мистецтво як знаково-семіотична система культури.
9. Сутність релігійного канону в сакральному мистецтві.
10. Форми втілення релігійної інформації у естетичній практиці сакрального мистецтва.
11. Пропагандистський характер сакрального мистецтва.
12. Функції сакрального мистецтва.
13. Жанри сакрального мистецтва.
14. Система мистецтв у структурі світових релігій.
15. Сутність символу як релігійно-художньої структури.
16. Міфологічні витoki релігійних символів сакрального мистецтва.
17. Сакральне мистецтво народів Месопотамії.
18. Естетика культової практики Давнього Єгипту.
19. Поєднання естетичного та релігійного у мистецтві античності.
20. Вплив античності на християнське сакральне мистецтво.
21. Естетичний символізм буддизму.
22. Естетика символу в мусульманській традиції.
23. Поетично-сакральне мистецтво Корану.
24. Витoki культу образу в християнській традиції
25. Язичницький і християнський культу образу.
26. Сутність образу як суспільного архетипу у ранньохристиянській свідомості.
27. Вплив язичницьких вірувань на формування образу Богоматері як об'єкта релігійного вшанування.
28. Політичне підґрунтя теократичного вшанування образу Христа.
29. Ідейне обґрунтування сакрального змісту ікони у філософії патристики.
30. Іконоборство в християнській історії та його ідейна основа.
31. Наслідки іконоборства для подальшого розвитку християнського сакрального художнього мистецтва.
32. «Корпус Ареопагітикум» Псевдо-Діонісія Ареопагіта.

33. Роль ерміній в утвердженні канонічної практики іконопису.
34. Естетика «нерукотворного» образу у візантійській та західноєвропейській іконописній традиціях.
35. Трансформація ідеї образу Богородиці в епоху Відродження.
36. Образ Богородиці у східній та західній іконописних традиціях.
37. Переосмислення сутності образу у М.Лютера як передумова його десакралізації.
38. Сакральне музичне мистецтво у культовій практиці західного та східного християнства: порівняльна характеристика.
39. Особливості храмового будівництва у католицькій та православній традиціях.
40. Візантійські джерела українського іконопису.
41. Символіка світла у вітчизняній іконописній практиці.
42. Символіка кольору візантійської та києворуської іконописної практики: спільне і відмінне.
43. Образ Богородиці у національному храмовому іконописі.
44. Богородичні чудотворні ікони у національній культовій практиці.
45. Ідейний зміст образу святого чудотворця Миколи у мистецькій традиції українського іконопису.
46. Символіка українського іконостасу.
47. Культ святих в українському іконописі.
48. Фресковий живопис у вітчизняному сакральному мистецтві.
49. Ідеї Ренесансу в практиці українського сакрального мистецтва.
50. Знакова природа храмового живопису в духовно-естетичному та релігійно-пропагандистському контекстах.
51. Сакральна естетика некрополів та пантеонів.
52. Гомілетика як мистецтво проповіді.
53. Сакральний зміст гомілій у ідеях патристики.
54. Богослужбова книга як культовий витвір.
55. Практика книжкової сакральної мініатюри: західний та вітчизняний досвід.
56. Стильові особливості гравюр до богослужбних книг в українському книгодрукуванні.
57. Сакральний зміст монастирських храмових комплексів у вітчизняній духовній традиції.
58. Романський стиль у культовому мистецтві епохи Середньовіччя.
59. Сакральна символіка готичного стилю храмової архітектури.
60. Ідеї модерну у культовій архітектурі сучасності.

6.6 Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100	Відмінно — відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89	Дуже добре - достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81	Добре - в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74	Задовільно - посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68	Достатньо - мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання - незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу - досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни

Загальний обсяг роботи студента – 120 год. З них контактні – 40 год. (лекції – 16 год., семінари – 16 год.). Самостійна робота – 80 год, модульний контроль – 8.

Модулі (назви, бали)	Змістовий модуль 1. Теоретичні засади становлення та розвитку сакрального мистецтва (69 балів)		Змістовий модуль 2. Сакральне мистецтво релігійних систем світу (69 балів)		Змістовий модуль 3. Християнське сакральне мистецтво (69 балів)		Змістовий модуль 4. Сакральне мистецтво у вітчизняній культурній традиції (69 балів)	
Лекції (теми, бали)	Сакральне мистецтво як об'єкт наукового аналізу (1 бал)	Функції та жанри сакрального мистецтва (1 бал)	Система мистецтв в структурі світових релігій(1 бал)	Буддизм і мистецтво(1 бал)	Витоки християнського сакрального мистецтва(1 бал)	Трансформація християнського сакрального художнього мистецтва в епоху Відродження та Нового часу(1 бал)	. Іконопис в українській релігійній та мистецькій практиці(1 бал)	Культова книговидавнича діяльність у естетичних та релігійних вимірах(1 бал)

Поточний контроль (вид, бали)	Самостійна робота (теми, бали)	Семінарські заняття (теми, бали)
Модульна контрольна робота 1 (25 балів)	<p>Сутність сакрального у естетичному та релігійному вимірах (5 балів)</p> <p>Теорії походження сакрального мистецтва (5 балів)</p> <p>Сакральне мистецтво як знаково-семіотична система культури (5 балів)</p> <p>Пропагандистський характер сакрального мистецтва (5 балів)</p>	Витоки формування сакрального мистецтва (11 балів)
Модульна контрольна робота 2 (25 балів)	<p>Сакральне мистецтво народів Месопотамії (5 балів)</p> <p>Естетика культової практики Давнього Єгипту (5 балів)</p> <p>Естетичні доміанти сакрального мистецтва античності (5 балів)</p> <p>Культове та сакральне у мистецтві Давнього Риму</p>	Соціальні аспекти художньо-релігійної цілісності (11 балів)
Модульна контрольна робота 3 (25 балів)	<p>Романський стиль у культовому мистецтві епохи Середньовіччя (5 балів)</p> <p>Тріумф готики у храмовій архітектурі, скульптурі та мистецтві вітражів (5 балів)</p> <p>Світоглядний переворот сакрального художнього мистецтва епохи Відродження (5 балів)</p> <p>Особливості християнського сакрального мистецтва сучасності (5 балів)</p>	Символізм сакрального мистецтва (11 балів)
Модульна контрольна робота 4 (25 балів)	<p>Естетика українського іконопису в контексті становлення вітчизняної релігійної поліконфесійності (5 балів)</p> <p>Монастирські храмові комплекси: історія та сучасність (5 балів)</p> <p>Сакральне мистецтво ісламу у вітчизняних реаліях (5 балів)</p> <p>Сакральне мистецтво нетрадиційних релігійних культів у вітчизняній духовній практиці (5 балів)</p>	Іслам і мистецтво (11 балів)
Залік		
Семестровий контроль	<p>Вчення про образ в християнській традиції (11 балів)</p> <p>Жанрове розмаїття сакрального мистецтва у християнській традиції (11 балів)</p> <p>Національні особливості декоративного сакрального мистецтва (11 балів)</p> <p>Естетика храмової архітектури (11 балів)</p>	Естетика храмової архітектури (11 балів)

8. Рекомендовані джерела

Основні:

1. Бельтинг, Х. Образ и культ. История образа до эпохи искусства / Х.Бельтинг; Пер. с нем. К. А. Пиганович. Науч. ред. О. Е. Этингоф. – М.: Прогресс-Традиция, 2002. – 752 с.
2. Бургхардт, Т. Сакральное искусство Востока и Запада: Принципы и методы / Т. Бургхардт. – М.: Алетейя, 1999. – 213 с.
3. Дворжак, М. История искусства как история духа / М.Дворжак. – СПб.: Академический проект, 2001. – 336 с.
4. Искусство стран Востока / А.Анисимов, Л.Гумилев, А.Желуховцев и др.; Под.ред. Р.Василевского. – М.: Просвещение, 1986. – 303 с.: илл.
5. Каган, М.С. Эстетика как философская наука / М.С. Каган. – СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1997. – 544 с
6. Ломачинська, І.М. Монастирі України/ І.М.Ломачинська. – К.: Балтія-Друк, 2015. – 208 с.
7. Лосский, Н.О. Мир как осуществление красоты. Основы эстетики / Н.Лосский. – М.: Прогресс-Традиция, 1998. – 416 с.
8. Любимов, Д. Искусство древнего мира / Д.Любимов. - 2-е изд. – М.: Просвещение, 1980. – 320 с.: илл.
9. Любимов, Д. Искусство Западной Европы: Сред.века. Возрождение в Италии / Д.Любимов. - 2-е изд., испр. и доп.– М.: Просвещение, 1982. – 320 с.: илл.
10. Мукаржовский, Я. Исследования по эстетике и теории искусства / Я.Мукаржовский. – М.: Искусство, 1994. – 606 с.
11. Овчинников, А. Символика христианского искусства / А.Овчинников. – М., 1999. – 520 с.
12. Степовик, Д. Історія української ікони Х-XX ст./ Д.Степовик. – К.: Либідь, 2004. – 440 с.: іл.
13. Угринович, Д. М. Искусство и религия: (Теоретический очерк) / Д.Угринович. – М.: Политиздат, 1983. – 288 с.
14. Яковлев, Е. Г. Эстетика. Искусствознание. Религиоведение/ Е.Яковлев. – М.: КД «Университет», 2003. – 640 с.

Додаткові:

15. Августин Аврелий. Христианская наука или основания священной герменевтики и церковного красноречия / Августин Аврелий – . СПб.: Библиополис, 2006. – 512 с.
16. Античная культура. Литература, театр, искусство, философия, наука: Словарь-справочник / Под ред. В. Н. Ярхо. – М.: Высш. шк., 1995. – 383 с.
17. Антология средневековой мысли (теология и философия европейского Средневековья). – В 2-х т. – СПб., 2001. – Т.1. – 539 с.
18. Арнхейм, Р. Искусство и визуальное восприятие / Р.Арнхейм; Пер. с англ. – М.: Архитектура-С, 2007. – 392 с.
19. Бахтин, М.М. Эстетика словесного творчества / М.М.Бахтин. - 2-е изд. – М.: Искусство, 1986. – 445 с.

20. Безансон, А. Запретный образ: интеллектуальная история иконоборчества / А.Безансон. - М.: Издательство «МИК», 1999. – 424 с.
21. Бескорса, В.М. Трансформація бароко в художній культурі України XVII – XVIII ст.: автореф. дис. канд. мистецтвознавства / В.М.Бескорса; Харківська державна академія культури. – Х., 2005. – 23 с.
22. Богомоллов, А.И. Религии мира. Новейший словарь / А.И.Богомоллов. – Ростов-н/Д: Феникс, 2005. – 632 с.
23. Буддизм: словарь. – М.: Прогресс-Гнозис, 1992. – 531 с.
24. Ввечерський, В.В. Архітектурний устрій українських монастирів доби Гетьманщини (середина XVII–XVIII ст.) //Матеріали до українського мистецтвознавства: Збірник наукових праць. Вип. 3. [Електронний ресурс] / В.Ввечерський. - Режим доступу. - <http://www.etnolog.org.ua>, вільний. – Назва з екрану.
25. Голубев, Е. Материалы для истории западно-русской церкви / Е. Голубев. – К.: Тип. Университета, 1891. – 83 с.
26. Горський, В. Образ святості в культурі Київської Русі / В. Горський // Святі Київської Русі. - К.: Абрис,1994. – 175с.
27. Гуревич, А..Философия культуры / А.Гуревич. – М.: Аспект Пресс,1995. – 288 с.
28. Живов, В. М. Святость : Краткий словарь агиографических терминов / В.М. Живов. — М. : Гнозис, 1994. — 110 с.
29. Забияко, А. П. Сакральное / А.Забияко // Культурология. XX век: Энциклопедия. - Т.2. — СПб.: Университетская книга; 000 “Алетейя” 1998. – 446 с.
30. Зелинский Ф. Ф. Эллинская религия / Ф.Зелинский. – Мн., 2003. – 330 с.
31. Иллюстрированная история религий. Классическое справочное издание / Авт.-сост. Д.П.Шантепи де ля Соссей. – М.: ЭКСМО, 2008. – Религии мира. – 592 с., илл.
32. Ислам: Энциклопедический словарь. – М.: Наука, Главная редакция восточной литературы, 1991. - 315 с : ил.
33. История и культура древней Индии: Тексты / Сост. А. А. Вигасин. – М.: МГУ,1990. – 352 с.
34. Історія релігій світу : Навч. посіб. / В.І.Лубський, Є.А.Харьковщенко, М.В.Лубська, Т.Г.Горбаченко. – К.:«Центр учбової літератури», 2014. – 536 с.
35. Історія релігії в Україні: Навч. посіб. / За ред. проф. А.М. Колодного і П.Л. Яроцького. – К.: Знання, 1999. – 736 с.
36. Коран. – М.: Раритет 1990. – 528 с.
37. Креховецький, Я. Богослов'я та духовність ікони / Я. Креховецький. – Львів : Свічадо, 2005. – 194 с.
38. Культурология. XX век.: Энциклопедия. - Т.2. — СПб.: Университетская книга; 000 “Алетейя” 1998. – 446 с.
39. Куманецкий, К. История культуры Древней Греции и Рима / К.Куманецкий; Пер. с пол. – М.: Высш.шк., 1990. – 352 с.: ил.
40. Ломачинська, І.М. Роль православних монастирів у формуванні світоглядних орієнтирів українського суспільства / І.Ломачинська //Вісник

Черкаського університету. – Сер. Філософія. – 2016. - № 2. – С.61 – 71

41. Лосев, А. Ф. Античная мифология. Энциклопедия Олимпийских Богов / А.Лосев. – М.: Фолио, 2005. – 1039 с.
42. Лубський В. І. Історія релігій : Підруч. для студ. вищ. навч. закл./ В.І.Лубський, М.В.Лубська; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К.: [Центр навч. л-ри], 2004. — 695 с
43. Маслов, С. І. Українська друкована книга XVI - XVIII ст. - К: Друк, 1925. – 80 с.
44. Мельничук, М.С. Особливості трансформації ролі мистецтва у християнському культурі автореф. дис. канд..філос. н. / М.С.Мельничук; Житомирський держ. ун-т ім. І.Франка– Житомир., 2011. – 23 с.
45. Мороз Я. С. Естетика українського іконопису XIV-XV ст. : Автореф. дис... канд. філософ. наук : 09.00.08 / Я. С. Мороз ; Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди НАН України. – К., 2005. – 22 с.
46. Овсійчук, В. Оповідь про ікону / В. Овсійчук, Д. Кривавич. – Львів, 2000. – 397 с.
47. Огієнко І. (Митрополит Іларіон) Українське монашество / І. Огієнко [Упоряд., авт. іст.- біогр. Нарису та коментарів М.С.Тимошик]. – К.: Наша культура і наука, 2002. – 396 с.
48. Остащук, І. Релігійна символіка / І. Остащук. – Івано- Франківськ : Видавець Третьяк, 2009. – 272 с.
49. Остащук, І. Християнський сакральний символізм: релігієзнавчо-філософський дискурс : монографія / І. Остащук. – К.: Автограф, 2011. - 207 с.
50. Павлик, П. Українське сакральне мистецтво / П. Павлик. – Львів : Свічадо, 1994. – 224 с.
51. Паньок, Т.В. Сильова еволюція в іконописі Слобожанщини XVII – початку XIX ст. автореф. дис. канд.. мистецтвознавства / Т.В.Паньок; Харківська державна академія культури. – Х., 2005. – 20 с.
52. Піщанська, В.М, Українська барокова ікона в художніх колекціях Дніпропетровщини: типологія та своєрідність : дис. канд.. філос. н. / В.М.Піщанська; Таврійський нац. ун-т ім..В.І.Вернадського. – К., 2005. – 23 с.
53. Религия : энциклопедия / [сост. и общ. ред. А.А. Грицанов, Г.В.Синило] — Минск: Кн. дом, 2007. — 958, [1] с.
54. Руско, Н.М. Особливості галицького іконопису кінця XIX-початку XX століть: філософсько-релігієзнавчий контекст: дис. канд.. філос.н./ Н.М.Руско. – Острог, 2015. – 196 с.
55. Святині нашої землі / О.Андрущенко [укладач]. – К.: Київська митрополия, 2006. – 216 с.
56. Сементовский, Н. Киев, его святыня: древности и сведения, необходимые для его почитателей и путешественников / Н.Сементовский. - К.:б.в,1864. – 242 с.
57. Сіткарьова, О.В. Успенський собор Києво-Печерської Лаври / О.В.Сіткарьова. – К.: Свято-Успенська Києво-Печерська Лавра, 2000. – 232 с.
58. Солярська, І.О. Онтологія архітектурної форми: естетичний аспект: дис. канд.. філос.н./ І.О.Солярська; КНУ ім..Тараса Шевченка. – К., 2003. – 12 с.

59. Стирлен, А. Искусство ислама. Распространение персидского стиля от Исфахана до Тадж-Махала / А.Стирлен. - М.: АСТ, Астрель 2014.- 320 С.
60. Титов, Ф. Матеріали для історії книжкової справи на Україні / Ф.Титов. - К.: Вид. Української Академії наук, 1924. – 546 с.
61. Токман, В.В. Феномен священного: його сутність і світоглядна природа. Автореф. дис. на здоб. канд філос. наук / В.В.Токман; Інститут філософії імені Г. С. Сковороди. – К., 2001. – 16 с.
62. Українське сакральне мистецтво: традиції, сучасність, перспективи: Матеріали міжнародної наукової конференції. – Львів, 1994. – 167 с.
63. Федь, І.А. Трансцендентальні та культурологічні виміри феномена української ікони: дис... доктора філософ. наук: 17.00.01 / І. Федь. – К, 2006. – 395 с.
64. Фрэзэр, Д. Золотая ветвь: Исследование магии и религии : В 2 т. Т. 2: Гл. XL-LXIX / Д.Фрэзэр; Пер. с англ. М. Рыклина; Послесл. Малиновский Б. / Пер. с англ. И. Утехина. — М.: ТЕРРА—Книжный клуб, 2001. — 496 с. — (Боги и ученые).
65. Христианство: Энциклопедический словарь: в 3 т.:т. 1.- М.: Большая Российская энциклопедия, 1995.- 863 с.
66. Христианство: Энциклопедический словарь: в 3 т.:т. 2.- М.: Большая Российская энциклопедия, 1995.- 671 с.
67. Христианство: Энциклопедический словарь: в 3 т.:т. 3.- М.: Большая Российская энциклопедия, 1995.- 671 с.
68. Черепанін, В. Трансформація візантійського іконографічного канону в мистецтві неklasичної естетики: Автореф. дис... канд. філос. н.: 09.00.08 / В. М. Черепанін; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – 13 с.
69. Шпет, Г. Искусство как вид знания. Избранные труды по философии культуры / Г.Шпет. – М.: «Российская политическая энциклопедия», 2007. – 712 с.
70. Языкова, И. Богословие иконы / И.Языкова. – М.: Общедоступный православный университет, 1995. – 126 с.

Англомовні джерела:

1. Akkach S. (2019) *Science, Religion and Art in Islam*. Adelaide: University of Adelaide Press, 210 p.
2. Brent Plate S. *Religion and Visual Art*. URL: <https://www.researchgate.net/publication/333001330>
3. Carter C. *Art and Religion: A Transreligious Approach*. URL: <https://www.researchgate.net/publication/50882209>
4. Chia C. (2017) "Negotiation" Between a Religious Art Form and the Secular State. *Asian Ethnology*, 76, 117 – 144
5. Chwalkowski F. (2016) *Symbols in Arts, Religion and Culture: The Soul of Nature*. Cambridge Scholars Publishing. URL: <https://www.cambridgescholars.com/resources/pdfs/978-1-4438-9957-4-sample.pdf>
6. Dijkstra R. (2020) *The Early Reception and Appropriation of the Apostle Peter (60–800 CE)*. Boston: Brill, 342 p.
7. Elsner J. (2003) Archaeologies and Agendas: Reflections on Late Ancient Jewish Art and Early Christian Art. *The Journal of Roman Studies*, 93, 114-128
8. Heal B. *Art and Religious Reform in Early Modern Europe*. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/1467-8365.12305>
9. Heldman M. (1998) Creating Religious Art: The Status of Artisans in Highland Christian Ethiopia. *Aethiopica*, 1, 131 – 147
10. *Hinduism and the Religious Arts*. URL: https://www.siamcostumes.com/cutters_guides/pdf/hinduism-and-the-religious-arts.pdf
11. *Islam and Religious Art*. URL: https://www.metmuseum.org/learn/educators/curriculum-resources/~/_media/Files/Learn/For%20Educators/Publications%20for%20Educators/Islamic%20Teacher%20Resource/Unit1.pdf
12. Jensen R. (2000) *Understanding early Christian art*. New York: Routledge, 220 p.
13. Kogman-Appel K. (2004) *Jewish Book Art Between Islam and Christianity: The Decoration of Hebrew Bibles in Medieval Spain*, Boston: BRILL. URL: https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/63742216/ToC_to_Katrin_Kogman-Appel_-_Jewish_Book_Art_Between_Islam_and_Christianity_-_The_Decoration_of_Hebrew_Bibles_in_Medieval_Spain_2004.pdf
14. Modares M. *Religious Art in Iran during the Qajar Epoch: Breaking the Boundaries*. URL: <https://www.erudit.org/en/books/actes-des-colloques-dartefact/actes-8e-colloque-etudiant-departement-dhistoire-luniversite-laval/004038co.pdf>

15. Saadani R., Marjan Sheikhzadeh M. (2012) A Study of the Religious Recognition of Art. DOI: 10.7763/IPEDR. URL: <http://www.ipedr.com/vol56/001-ICOSH2012-F00005.pdf>
16. Serour G. (2005) Islamic perspectives of ethical issues in ART. *Middle East Fertility Society Journal*, 10 (3), 185 – 190
17. Shusterman R. (2008) Art and Religion. *The Journal of Aesthetic Education*, 42 (3), 1-18
18. Thiessen G. (1993) Religious Art is Expressionistic: A Critical Appreciation of Paul Tillich's Theology of Art. *Irish Theological Quarterly*. URL: <https://doi.org/10.1177/002114009305900404>
19. Winegar J. The humanity game: Art, Islam, and the war on terror. URL: https://anthropology.northwestern.edu/documents/people/Winegar_HumanityGame.pdf
20. YU J. The Influence of Renaissance and Religious Reform on the Development of Music and Art Style. *International Conference on Humanities and Social Science*, 93, 452 – 456

ДОДАТКИ

Додаток 1. Завдання до семінарських занять

Семінар 1. Витоки формування сакрального мистецтва

Мета заняття: проаналізувати історичну зумовленість та ідейні передумови формування символічної системи сакрального мистецтва як соціального феномену

1. Основні наукові теорії походження сакрального мистецтва
2. Спільність релігії та мистецтва у духовно-практичному освоєнні світу: порівняльна характеристика
3. Джерела походження сакрального мистецтва у працях Т. Буркхардта
4. Розуміння витоків сакрального мистецтва у Д. Угриновича («Мистецтво і релігія»)
5. Міф як джерело походження мистецтва (основні наукові підходи до проблеми)

Рекомендована література

Основна: 2, 3, 4, 13, 14

Додаткова: 18, 22, 27, 29, 38, 41, 69

Семінар 2. Соціальні аспекти художньо-релігійної цілісності

Мета заняття: охарактеризувати соціальні аспекти художньо-релігійної цілісності

1. Проблема гармонії суб'єкта і об'єкта у релігійному мистецтві
2. Ідейний вплив культу тілесності на специфіку античного релігійного мистецтва

3. Релігійно-містифікована форма мистецтва європейського середньовіччя
4. Синтез тілесного і духовного у сакральному мистецтві епохи Відродження
5. Форми втілення релігійної інформації у естетичній практиці сакрального мистецтва

Рекомендована література

Основна: 2, 3, 5, 7, 10, 13, 14

Додаткова: 16, 18, 22, 27, 38, 40, 48, 62, 69

Семінар 3. Символізм сакрального мистецтва

Мета заняття: дослідити ідейну сутність символу у сакральному мистецтві релігійних систем світу

1. Поняття символу у художньому та релігійному вимірі
2. Міф як ідейна основа релігійних символів сакрального мистецтва
3. Релігійно-філософська зумовленість сакрального мистецтва буддизму
4. Художньо-образний символізм ісламу
5. Естетика сакрального образу у християнстві

Рекомендована література

Основна: 1, 2, 5, 7, 10, 11, 13, 14

Додаткова: 18, 26, 27, 38, 41, 48, 49, 64

Семінар 4. Іслам і мистецтво

Мета заняття: проаналізувати релігійно-ідеологічну зумовленість жанрової специфіки мистецтва ісламу

1. Ідейні передумови формування мистецької практики ісламу
2. Вплив іудейської, античної та християнської традицій на формування мистецтва ісламу
3. Релігійні та художньо-образні особливості мистецтва каліграфії
4. Декоративно-прикладне мистецтво ісламу
5. Генеза архітектури мусульманських держав у її релігійно-історичній та національно-культурній зумовленості

Рекомендована література

Основна: 4, 8

Додаткова: 32, 34, 36, 59

Семінар 5. Вчення про образ в християнській традиції

Мета заняття: визначити ідейні чинники формування християнського вчення про образ та особливості його втілення у мистецькій практиці

1. Ідейні засади формування вчення про образ у християнській мистецькій практиці
2. Вплив давньоєгипетської та античної релігійно-мистецьких традицій на формування християнського вчення про образ
3. Обґрунтування вчення про образ у східнохристиянській патристиці
4. Генеза культу ікони у християнстві
5. Особливості релігійного канону християнського іконопису

Рекомендована література

Основна: 1, 2, 3, 11, 12

Додаткова: 17, 20, 26, 28, 30, 39, 65, 66, 67, 68

Семінар 6. Жанрове розмаїття сакрального мистецтва у християнській традиції

Мета заняття: дослідити ідейні чинники жанрової специфіки християнського сакрального мистецтва

1. Вплив релігійної ідеології на жанрове розмаїття християнського сакрального мистецтва та його історична зумовленість
2. Символізм християнської архітектури
3. Християнське сакральне музичне мистецтво і спів: міжконфесійні особливості
4. Християнське сакральне декоративно-прикладне мистецтво та скульптура
5. Мистецтво храмової проповіді: ідейне обґрунтування та практична реалізація

Рекомендована література

Основна: 2, 6, 11

Додаткова: 15, 19, 34, 35, 42, 44, 49, 58

Семінар 7. Національні особливості декоративного сакрального мистецтва

Мета заняття: проаналізувати національну специфіку християнського декоративного мистецтва

1. Вплив візантійської релігійно-мистецької традиції на мистецтво храмового розпису
2. Особливості храмового розпису у вітчизняному культовому будівництві
3. Сюжетна спрямованість національного храмового розпису та художні особливості виконання
4. Храмове оздоблення у католицькій та православній традиції: порівняльна характеристика (на прикладі вітчизняних храмових комплексів)
5. Естетика християнського культу у його практичній реалізації: порівняльна характеристика

Рекомендована література

Основна: 6, 11, 12

Додаткова: 21, 24, 35, 37, 44, 49, 50, 51, 52, 54, 56, 57, 58, 62

Семінар 8. Культурна книговидавнича діяльність у естетичних та релігійних вимірах

Мета заняття: дослідити релігійно-естетичні особливості культурної книговидавничої діяльності

1. Політико-ідеологічні та культурно-релігійні чинники становлення вітчизняного культового книгодрукарства

2. Богослужбова книга як культово-мистецький витвір: загальна характеристика
3. Релігійно-естетична зумовленість книжкової сакральної мініатюри
4. Естетична практика у творах друкарні Києво-Печерського монастиря
5. Коран як твір мистецтва: світова практика і національні традиції

Рекомендована література

Основна: 6

Додаткова: 19, 43, 44, 45, 47, 48, 60, 62

Форма подання виконаної роботи. Робота надсилається у вигляді файлу в текстовому редакторі Microsoft Word. Текст оформлюється шрифтом Times New Roman. Розмір шрифту – 14 пт, міжрядковий інтервал – 1,5, абзацний відступ – 1,25; поля: верхнє, нижнє – 20 мм, ліве – 30 мм, праве – 1,5 мм; текст вирівнюється по ширині. Виділення фрагментів тексту можливе півжирним та курсивним накресленням.

Структура роботи: титульний аркуш; зміст (план); перелік умовних позначень; викладення відповідей на поставлені завдання, оформлені у розділи; висновки; список використаних джерел; додатки.

На титульному аркуші роботи вказуються офіційна назва навчального закладу, факультету, кафедри; прізвище, ім'я, по-батькові автора роботи, повна назва теми семінару; місто, де знаходиться навчальний заклад, і рік написання роботи. Після титульного листа подається зміст роботи з точною назвою кожного розділу і вказуванням його сторінок. Оптимальний обсяг роботи складає до 15 сторінок (3 сторінки на кожне завдання семінару).

Критерії оцінювання – робота оцінюється у 11 балів.

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
1	Глибина і повнота розкриття завдань	5 балів
2	Повнота використання рекомендованої літератури	2 бали
3	Обґрунтування висновків	2 бали
4	Грамотність, стиль викладу, оформлення роботи	1 бал
5	Обсяг виконаної роботи	1 бал